

Pokrof

OOSTERSE CHRISTENEN, KERKEN EN CULTUREN

JAARGANG 64

NUMMER 1

JAN-FEB 2017

3 Interview met Vader Serafim

– Paul Brenninkmeijer

6 Oriëntaals-Orthodox

– Jaap van Slageren

9 Syrische poëzie – Mor Polycarpus

De H. Efrem, de grootste dichter van de Syrische traditie. Uitsnede van een icoon [Foto: Die verborgene Perle, Roma 2001]

12 Elia, profeet voor iedereen

– Leo van Leijssen

15 H. Grigol Peradze – Paul Baars

18 Woestijnmoeder Syncretica

– Mattias Rouw

22 Korte Berichten

**23 Byzantijnse Liturgie XV:
De Huiszegen** – Johan Meijer

Bij dit eerste nummer van de 64e jaargang van Pokrof de beste wensen voor het Nieuwe Jaar. We hopen van harte dat u ons tijdschrift met veel interesse en plezier ter hand zult nemen en lezen.

Ook dit keer weer een virtuele reis langs veel boeiende plekken: een interview met een Nederlander die Russisch-orthodox priester in Duitsland is, vader Serafim (Standhardt); ds Jaap van Slageren werkte in Nederland, Kameroen en Frankrijk en vertelt hoe hij in zijn leven het Oriëntaalse christendom – Midden-Oosten, Hoorn van Afrika, India – leerde kennen; met de Syrisch-orthodoxe kerkelijke poëzie en de profeet Elia trekken we weer verder door de wonderde wereld van het oosters christendom, om via het Georgië van de heilige Grigol Peradze uit de vorige eeuw tenslotte te belanden in het vierde-eeuwse Egypte van de heilige woestijnmoeder Syncretica. In de vaste rubriek 'Byzantijnse liturgie' vertelt Johan Meijer hoe in de Byzantijnse traditie bij Grieken, Arabieren en Russen de huiszegen wordt gevierd.

Goede reis door deze Pokrof.

Paul Baars,
hoofdredacteur a.i.

De illustraties op de omslag:

Voorzijde: H. Johannes de Theoloog (de Evangelist), na-Byzantijns, 16^e eeuw. Op opgeslagen pagina's van het boek in zijn hand: Joh 1:1-3 ("In den beginne was het Woord...");
Achterzijde: Annunciatie (Maria Boodschap), Macedonisch, 16^e eeuw. [Foto's: Temple Gallery, Londen]

Pokrof verschijnt vijfmaal per jaar en is een uitgave van de Katholieke Vereniging voor Oecumene Athanasius en Willibrord

Redactie: Paul Baars (hoofdredacteur a.i.), Paul Brenninkmeijer, Dolf Bruinsma, Geert van Dartel, Leo van Leijssen (redactiesecretaris), Johan Meijer, Heleen Murte-van den Berg, Katja Tolstaja, Huub Vogelaar.

Administratie en redactiesecretariaat:

Pokrof, Emmaplein 19^D,
5211VZ 's-Hertogenbosch, tel: 073-7370026,
e-mail: secretariaat@oecumene.nl, website:
<http://www.oecumene.nl/Publicaties/Pokrof>
De auteurs zijn verantwoordelijk voor de

inhoud van hun bijdragen en geven niet de mening van de redactie weer. De redactie is verantwoordelijk voor titels en tussenkopjes alsook voor foto's en hun onderschriften. Voor mogelijke onjuistheden in aankondigingen van liturgievieringen en evenementen kan de redactie niet aansprakelijk worden gesteld. De redactie behoudt zich het recht voor ingezonden reacties in te korten of niet te plaatsen.

Opzeggingen dienen vóór 1 december in 's-Hertogenbosch te geschieden, anders worden men verondersteld abonnee te blijven.

De abonnementsprijs is €22,50 voor Nederland, voor het buitenland €27,50, giro IBAN: NL 61 INGB 0005679145 (BIC: INGBNL2A) t.n.v. Tijdschrift Pokrof, 's-Hertogenbosch.

Opmaak: VANDARTEL, Oss.
Drukwerk: Van Stiphout, Helmond.

Trouw aan eigen traditie, respectvol open voor de ander

Interview met vader Serafim Standhardt

Vader Serafim Standhardt is priester van de Russisch-orthodoxe Kerk in Nederland.

Hij dient parochies in Amsterdam en in Leer (D.). Daarnaast is hij werkzaam als reisleader en als pastor voor zeevarenden in de haven van Delfzijl. Als bestuurslid van een stichting helpt hij muzikanten en koren uit Oost-Europa die een

tournee door Nederland maken. Diep geworteld in de Orthodoxe traditie en met een sterke verbondenheid met Christus kijkt hij met een open blik de wereld in en staat open voor ontmoetingen met heel uiteenlopende mensen. Iemand die van mensen houdt. Paul Brenninkmeijer doet verslag van een boeiend gesprek met hem.

Uitreiking van de H. Communie door vader Serafim (Standhardt) in de Russisch-orthodoxe kerk van Leer (D).

Hoe bent u als Nederlander lid geworden van de Russisch-orthodoxe Kerk?

“Ik ben geboren en opgegroeid in Oldenzaal in een vrijzinnig Nederlands Hervormd gezin. Zo heb ik het christelijk geloof meegekregen. Als leerling op de middelbare school was ik in 1984 met een schoolreis mee naar Moskou. Het was vlak voor het Orthodoxe Pasen. In een kerk maakten we de lange dienst mee van de Twaalf Evangelieën op de Grote Heilige Donderdag. Ik verstond er niets van, maar raakte diep onder de indruk van de schoonheid van de liturgie, en van het kerkgebouw met de iconen, waar alle zintuigen geraakt worden. De protestantse eredienst vond ik vaak streng en saai. Ik kreeg op die school ook Russische taal en besloot een werkstuk te maken over de Russisch-orthodoxe Kerk. Een rooms-katholieke pastoor in mijn

woonplaats gaf mij een singletje met de zang van het klooster van Chevetogne dat ik grijs gedraaid heb. Ik ging Russisch studeren en kreeg in 1988 een beurs voor een half jaar studie aan het Poesjkin-Instituut in Moskou. In dat jaar werd 1000 jaar christendom in Rusland herdacht. Er waren veel tentoonstellingen en lezingen, en kerken werden weer geopend. Ik kocht voor het eerst een Christus-icoon en hing hem naast mijn bed. Terug in Nederland studeerde ik Poolse taal- en letterkunde. Een medestudent die Orthodox monnik in Polen wilde worden, nam mij mee naar Polen en daar leerde ik andere Orthodoxe monniken kennen. Het daarop volgende jaar studeerde ik weer in Moskou. Monniken van het klooster Sergiev Posad maakten mij vertrouwd met de geloofsleer van de Orthodoxe Kerk. Dit raakte mij. De protestantse leer dat alles van te voren door God bepaald was, benauwde mij. De Orthodoxie benadrukt juist de vrije keuze van de mens. Ook de nadruk op het lijden van Christus: ‘niemand heeft zoveel geleden als Hij’, zoals ik die in het protestantisme was tegengekomen, sprak mij niet zo aan. In de Orthodoxie is het Kruis het teken van de over-

winning van Christus door de liefde. In de jaren 1990-1992 woonde ik in Nederland maar bleef contact houden met de monniken in Polen. Op een keer was ik in een Pools klooster. Ik zag een menigte kerkgangers neerknielen voor de icoon van de Moeder Gods. Dit raakte mij zo diep dat ik ineens wist: ik moet zelf Orthodox worden. Met de monniken heb ik een borreltje gedronken op dit besluit. In de Orthodoxe kerk in Groningen heb ik in 1992 de myronzalving ontvangen. Ik ben in Sergiev Posad op het seminarie en academie geweest en in 2000 ben ik in Amsterdam tot diaken gewijd en in 2003 tot priester.”

Priester en monnik

Vader Serafim heette toen nog gewoon Sven. Als niet-getrouwd gewijd priester, celibataire levend, maar geen monnik, voelde hij zich een buitenbeentje onder zijn gehuwde priestercollega's. Gaandeweg werd het hem duidelijk: het zou beter zijn om monnik te worden. De monnikswijding heeft plaatsgehad in 2007, ook in Amsterdam. Bisschop Simon gaf hem toen de naam Serafim, naar de grote heilige Serafim van Sarov. De wijding gaf hem een diep geluk. Het monnik-zijn vraagt eigenlijk dat je in een gemeenschap leeft. Vader Serafim is verbonden met het klooster van Sergiev Posad bij Moskou. Maar hij kan daar niet vaak zijn, – al heeft hij wel veel contact via Skype – omdat zijn werk als priester en zijn broodwinning vanuit zijn woonplaats Groningen plaats vinden. Dat is op zich een gemis, maar hij ziet ook

voordelen. Hij leeft het leven van een man in de wereld. Hij maakte het mee dat hij als reisleidder ontslagen werd toen de maatschappij waar hij voor werkte failliet ging. “Dan weet je ook wat dat is”, zegt hij.

Eigenlijk zijn de drie geloften van een monnik de opdracht van elke christen: kuis leven, sober leven en gehoorzaam zijn. Maar het verschil is dat je die opdracht alleen vervult. Het woord monnik komt van *monachos*: als eenling de weg naar God gaan. Omdat hij een eigen inkomen heeft voelt hij ook een zekere onafhankelijkheid ten opzichte van de hiërarchie. Men kan voor priesterlijke taken niet voortdurend een beroep op hem doen, want hij moet ook zijn brood verdienen.

Pastoraal werk onder zeevarenden

Hij is pastor voor zeevarenden in de haven van Delfzijl, in dienst van de oecumenische stichting Koopvaardij Pastoraat. Hij ontmoet er gelovigen en ongelovigen, christenen van verschillende kerken, en ook moslims of boeddhisten. Als pastor mag je herder zijn. Het woord van Johannes Chrysostomos spreekt vader Serafim erg aan: “Wanneer je in de kerk God dient met goud en schitterende gewaden, bedenk dan dat Hij ook buiten de kerk ligt als een bedelaar in de goot.” De opgave is om het beeld van God te zien in de mensen op de schepen; het is beslist niet missionair. Christus is centraal, en zo mag je er voor deze mensen zijn. “Soms hebben ze behoefte om tegen je aan te schelden. Het is pastoraat van de presentie.” Hij doet er geen kerkdiensten. Wel af en toe een zegening en soms een biecht. Hij draagt een wit priesterboordje. Voor veel mensen wekt dat vertrouwen, maar een enkeling schrikt het af. In het zeemanshuis staat hij 's avonds vaak achter de bar, samen met vrijwilligers van verschillende kerkelijke achtergronden.

De parochie in Leer

Wolga-Duitsers zijn Russisch-sprekende families met Duitse achternamen. Ten tijde van Catharina de Grote hebben hun Duitse voorouders zich in Rusland, vooral langs de Wolga, gevestigd om daar de industrie op te zetten. Intussen werden ze vaak Orthodox. Tijdens de Tweede Wereldoorlog toen de Sovjet-Unie en nazi-Duitsland vijanden waren, werden deze Wolga-Duitsers door Stalin naar verre streken zoals Kazachstan verbannen. Vanaf 1990 zijn zij naar Duitsland teruggekeerd, ongeveer een

| Vader Serafim.

↓ *Wijding van kerk en altaar in Leer.*

miljoen, verspreid wonend over heel het land, ook in Oost-Friesland, dicht bij de Nederlandse grens.

Vanaf 2006 werden er in het lutherse kerkgebouw van Leer voor hen Orthodoxe kerkdiensten gehouden. Vader Serafim werd hiervoor door een collega uit Hamburg gevraagd. In 2007 is de parochie officieel erkend en werd vader Serafim er de priester. Men kocht een voormalige sportzaal en dansschool, en die is verbouwd tot een fraaie kerk.

De kerk is toegewijd aan de heilige Hilarion van Wereja, een martelaar uit de communistische tijd. De oude kerkelijke regel: 'buiten de Kerk is er geen heil', kreeg door deze heilige monnik een eigen invulling. De Kerk wordt hierbij niet als instituut of organisatie aangeduid, maar als Lichaam van Christus. En daar horen ook al die mensen bij die geheel in de geest van Christus de liefde voor hun medemens opbrengen.

Ik vraag vader Serafim hoe hij omgaat met de verschillen onder zijn parochianen. Naast de velen die zich nog met Rusland verbonden voelen, zijn er ook Oekraïners en Georgiërs die politiek gezien vaak heel verschillend denken. Vader Serafim vertelt hoe hij ten tijde van de opstand op het Maidanplein in Kiev, in de winter van 2014, en tijdens de daarop volgende oorlog in Oost-Oekraïne aan de parochianen de vraag stelde: "Wat beweegt de demonstranten in Kiev, en wat beweegt de separatisten in Oost-Oekraïne? Is het niet hetzelfde verlangen naar het einde van de corruptie, en een rechtvaardige

ge samenleving? En is de pijn van een moeder die haar zoon op de Maidan verloor, niet dezelfde als die van een moeder van wie de zoon in Donjetsk of Lugansk sneuvelt?" In de liturgie voegt hij naast het gebed voor het Russisch vaderland ook het gebed voor de andere Orthodoxe landen toe. Voor de Georgische heiligen is er een apart hoekje in zijn kerk. Vader Serafim vertelt hoe de Heilige Synode van de Russische Kerk in 1905 aan de Russisch-orthodoxe christenen in Japan toestemming gaf om te bidden voor Japan, terwijl dat land toen met Rusland in oorlog was. Een kerk mag absoluut niet nationalistisch zijn. Er zijn in Leer 75 geregistreerde parochianen, gemiddeld komen er 50 kerkgangers, met feestdagen wel 100. Ook niet-gelovige Russen zijn er dan bij.

In een gesecculariseerde, religieus diverse wereld

Welke bijdrage kan de Orthodoxie geven in deze steeds meer gesecculariseerde wereld? Vader Serafim meent dat de Orthodoxie juist sterk is door het vasthouden aan de traditie en dat ze deze zo zuiver mogelijk moet doorgeven. Daarom mag er geen concessie in de richting van vrijzinnigheid worden gedaan. Ook niet door aanpassingen in de liturgie. Maar zo is er wel de ruimte, ook voor de moderne mens, om in de liturgie het grote Mysterie te ervaren.

Als reisleader in veel Oost-Europese landen treft het hem hoe veel Nederlandse toeristen diep onder de indruk zijn van een Orthodoxe kerkdienst, zeker ook door de mooie zang. In onze Nederlandse situatie kan de Orthodoxie ook de verscheidenheid binnen het christendom laten zien. Oppervlakkig beschouwd wordt vaak de tegenstelling gemaakt tussen enkel het westers christendom en de islam. Ook onder de vele vluchtelingen uit het Midden-Oosten zijn veel christenen van oosters-orthodoxe of Syrische traditie.

Vader Serafim ontmoet op zijn reizen ook moslims. Eens vroeg hij aan een mollah in Isfahan, Iran, om voor hem te bidden. Dat gebeurde en ook aan hem werd door deze moslimgeestelijke hetzelfde gevraagd. Respect voor iedere medemens van welke geloofstraditie dan ook bezielt hem. Dit ziet hij als uitgangspunt voor de ware oecumene.

Paul Brenninkmeijer

Oriëntaals-Orthodoxe gelovigen, Westerse christenen

Dr Jaap van Slageren, protestants theoloog, voormalig zendeling en emeritus-predikant, schreef verscheidene boeken, waaronder over oriëntaals christendom de werken 'De thomachristenen van India' (2013) en 'Wijzen uit het oosten, uit zo verren land. Oriëntaals-Orthodoxe kerken in Nederland. Over hun geschiedenis, liturgie en geboorteverhalen van Christus' (2016). Hoe werd ds. Van Slageren zo geraakt door deze oosterse, met name Oriëntaals-orthodoxe christenen. En wat hebben ze volgens hem wellicht aan westerse christenen te zeggen?

Ethiopisch-orthodoxen tijdens een processie. [Foto: archief J. van Slageren]

In de zending

Die oecumenische leerschool heb ik ervaren als een goede voorbereiding om, na mijn missionaire vorming aan de toenmalige Zendingshogeschool in Oegstgeest, te gaan werken als missionair toerustingspredikant van de 'Église Évangélique du Cameroun'. Deze kerk was in 1957 zelfstandig geworden. Ze was daarmee duidelijk een eigen geloofsrichting ingeslagen, weliswaar geënt op het Franse protestantse spirituele gedachtegoed, maar duidelijk gericht op een ontwikkeling binnen de eigen Afrikaanse context. Dat deze Kerk zich weinig gelegen liet liggen aan wat ik als hervormd protestants theoloog aan hen te bieden had, bleek mij in het contact met predikanten, evangelisten, leraren, studenten en jongeren. Luisteren en met hen meedenken was een vruchtbaar uitgangspunt om daar pastoraal en theologisch bezig te zijn. Dat gold ook voor de studie over de oorsprong van deze kerk, resulterend in 'Les origines de l'Église Évangélique du Cameroun' (De

In de loop der jaren ben ik met verschillende christelijke geloofsstijlen in aanraking gekomen. In Friesland geboren, ben ik protestants opgevoed en in mijn latere theologische studie in Utrecht heb ik mij de protestantse geloofsleer verder eigen gemaakt. Maar een verbreding en een eerste relativering van dat uitgangspunt ondervond ik tijdens een 'wintercourse' op het Oecumenisch Instituut van Bossey in Zwitserland. Daar studeerde ik van oktober 1960 tot februari 1961 samen met theologische studenten en jonge theologen uit de hele wereld: mensen met verschillende geloofsovertuigingen, lutheranen, calvinisten, maar ook oosters-orthodoxen en een aantal rooms-katholieken.

oorsprongen van de Evangelische Kerk van Kameroen), het werk waarop ik in 1972 in Leiden promoveerde. In dit werk heb ik het spanningsveld tussen westerse zending en inheems christendom blootgelegd.

Oecumenische oriëntatie

Na mijn terugkeer in Nederland viel ik als opbouwpastor in de Bijlmermeer min of meer op mijn Nederlandse geloofsvorm terug, in hartelijke samenwerking overigens met de plaatselijke rooms-katholieke pastores. Die verbreding heb ik vervolgens ook mogen ervaren als predikant in Amsterdam. Dat betekende: bijvoorbeeld de zondagse preek in oecumenische setting voorbereiden en elkaar ook vinden in een gezamenlijk theologische beraad (Theologen Café). Later is die oecumenische oriëntatie extra verdiept in mijn werk als secretaris van de Nederlandse Zendingsraad (NZR). Ik functioneerde daar onder meer als eindredacteur van het oecumenisch missionair wetenschappelijk tijdschrift 'Wereld en Zending', dat gezamenlijk werd uitgegeven door de NZR en de -katholieke - Nederlandse Missieraad. Dat contact met rooms-katholieke collega's ervoer ik als een bijzondere verruiming.

Dat oecumenisch contact heeft zich nadien opnieuw in Kameroen voortgezet waar ik als emeritus-predikant werd uitgenodigd om samen met de rooms-katholieke historicus Jean-Paul Messina een handboek te schrijven over de geschiedenis en de actualiteit van het christendom in Kameroen, uitgegeven in Yaoundé en Parijs. Het groeiende Afrikaanse christendom, zo bleek ons, is wezenlijk meer oosters dan westers georiënteerd. In deze kerken komt naast respectievelijk Rome en Genève, Jeruzalem steeds meer in beeld. En de Oriëntaals-orthodoxe Kerken van Ethiopië en Eritrea vormen een belangrijke inspiratiebron van 'zwarte' theologie. Datzelfde geldt voor de Afrikaanse Zionistische Kerken, door de missie en de zending vaak gezien als schismatieke bewegingen. Zij vinden binnen deze oeroude Afrikaanse Orthodoxe Kerken, zoals die van Ethiopië en Eritrea, aanzien en steun om op hun eigen wijze als christenen te functioneren. Hierbij speelt het beeld van Jeruzalem als middelpunt van vrede en heil een centrale rol. Ook legt men het accent op het feit dat Afrika voor alles christelijk is en dat het Afrikaanse christendom teruggaat tot op apostolische tijd. Verder gebruiken zij eenzelfde soort tamboers

en hun priesters zijn gehuld in soortgelijke liturgische gewaden. Datzelfde perspectief kwam ik op het spoor toen ik mij ging wijden aan een studie over Joodse invloed in Afrika (Franse uitgave 2009, Nederlandse 2011).

Hierin kwam ik reeds tot een eerste beschrijving en duiding van het Koptische christendom in Egypte en de ontstaansgeschiedenis van het christendom in Ethiopië. Door deze vormen van christen-zijn, zo bleek mij, laten veel Afrikaanse theologen zich inspireren (zoals bv. de rooms-katholieke historicus, kunstenaar en theoloog Engelbert Mveng).

Een volgende stap op mijn verkenningstocht naar oosterse ontwikkelingen binnen het wereldchristendom was mijn studie van de Thomaschristenen van India. Gegevens over deze Kerk vond ik behalve in India (Kerala), bij de dominicanen in Parijs. Deze predikbroeders openden mij de ogen voor de geestelijke strekking en spirituele betekenis van de oosterse liturgie; zij zorgden er voor dat het boek in 2013 in Parijs kon worden uitgegeven. Bij de presentatie van de Nederlandse editie in hetzelfde jaar, was ik blij verrast door de toelichting op dit boek van de hand van de Syrisch-orthodoxe aartsbisschop Polycarpus van Nederland, zetelend in het Efremklooster te Glane. Hij prees mijn initiatief om deze, in de geschiedenis veelal verborgen gebleven geloofsgemeenschap in beeld te brengen. Hij stelde dat hij zich herkende in mijn beschrijving van deze bloeiende vorm van christendom, want de Thomaschristenen horen tot de grote familie van de Syrisch-Aramese traditie. Velen van hen behoren tot het Syrisch-orthodoxe patriarchaat van Antiochië en hun bisschopbenoemingen en hun wijdingen worden vanuit Damascus, waar hun patriarch zetelt, geregeld.

Oriëntaals-orthodoxen

De presentatie van dit laatste boek voerde mij dikwijls naar het klooster in Glane. In gesprekken met Mor Polycarpus werd mij gaandeweg duidelijk dat het Oriëntaals-orthodoxe christendom - d.w.z. de Syrisch-Aramese, Koptische, Armeense, Ethiopische en Eritrese kerkgemeenschappen - met heel zijn historische en liturgische verscheidenheid gezien kan worden als een opvallend nieuw christelijk fenomeen binnen de Nederlandse samenleving. In mijn vroegere jaren heb ik leden van deze Kerken puur als vluchtelingen gezien, die te vergeefs zochten naar erkenning. Om hun uitzetting te voorkomen ben ik ook bij het kerkasiel betrok-

ken geweest. In een volgende fase voelde ik mij geroepen er voor te zorgen dat zij in de Nederlandse kerken ruimte kregen om hun kerkelijke bijeenkomsten te vieren en elkaar te ontmoeten. Bij al deze inzet ervoer ik veel sympathie en ook vriendschap van de kant van de leden van deze Oriëntaals-orthodoxe Kerken. Ik kwam onder de indruk van hun continuïteit die reikt van het vroegste christendom tot vandaag. Maar ik voelde als protestant nog geen verwantschap met hun wijze van kerkzijn.

Voor al bij hun liturgische vieringen, met veel handelingen, gebaren en geur van wierook voelde ik mij erbuiten staan. Tot ik na veel studie en gesprekken geleidelijk enig besef kreeg van wat hen geestelijk bezielt en op de been houdt. En waar zij sociaal-maatschappelijk voor staan.

In mijn boek *'Wijzen uit het Oosten uit zo verre land'* heb ik van dat alles verslag gedaan. Veel gegevens over het ontstaan en de groei van hun Kerken, het monastieke leven, hun inspirerende heiligenverhalen, hun relaties met moslims, hun tijden van vervolgingen en genocides, dat alles en nog veel meer hebben zij mij broksgewijs aangeleverd. Veel andere geschiedenismomenten en verhalen heb ik uit hun mond opgetekend en samen zijn wij tot de redactie van een eindtekst gekomen. In het boek heb ik dus geprobeerd weer te geven wat zij zelf geestelijk in huis hebben.

Herkenning bij katholieken

Op de lange weg via zending en oecumene naar de kennismaking met het christelijk Oosten ben ik gaandeweg tot inzichten gekomen over wat deze oosterse Kerken voor westerse christenen te betekenen hebben. De verbinding van de westerse Rooms-katholieke Kerk met de Oriëntaals-Orthodoxe Kerken is sterker dan die van de protestantse Kerken. Dat komt naar ik mag aannemen doordat een rooms-katholiek gelovige zich er gemakkelijker thuis zal voelen dan een protestant als het gaat over de zondagse liturgische vieringen en de getijdendiensten, en ook over de vastenperiodes en het in gedachten houden van profeten, apostelen en heiligen binnen de eeuwenlange traditie van de Kerk, al zullen de namen onderling nog al wat verschillen te zien geven.

Inspirerend voor westerse christenen

Maar er zijn zeker veel elementen te noemen die vooral de huidige generatie westerse christenen, rooms-katholieken en protestanten, al-

lebei zullen boeien. Dan denk ik aan het feit dat men de betekenis van het geloof niet primair weergeeft in dogmatische formuleringen maar in de vorm van liederen en poëtische uitdrukkingen om de kern van christelijke geloven te duiden. Een wezenlijk element van deze geloofsbeleving is de wijze waarop de gemeente participeert binnen de liturgische vieringen: er zijn meerdere personen die samen met de priesters rond het altaar de liturgie celebreren en die daarbij gesteund worden door groepen zangers in de kerkzaal, links of rechts de volwassen vrouwen en meisjes, rechts of links de volwassen mannen, pubers en kinderen.

Heilsopvatting

En dat heeft ook te maken met wat deze Kerken met heil bedoelen. Dat wordt niet verstaan tegen de donkere achtergrond van zonde en schuld waarvan de christen verlost en bevrijd moet worden. Maar zonde wordt gezien als een wond, waar mensen aan te gronde kunnen gaan, en waarvoor Christus genezing biedt. Heil is daarom ook wisselwoord voor genezing en de kerk functioneert als een genezingsinstituut. Die warmte wordt ook uitgestraald in de liturgische viering. Het heil van Christus, van wie de priester de vertegenwoordiger is, vindt langs de weg van liturgische handelingen stapsgewijs zijn weg naar de kerkgangers, die vol van datzelfde heil in het alledaagse bestaan hun levensweg vervolgen.

Oude en Nieuwe Testament

Als protestant ben ik bovendien zeer geboeid door het gebruik van de Bijbel in de liturgische vieringen. Het Oude Testament, dat veelal allegorisch wordt gelezen met een verwijzing naar Christus, heeft hetzelfde gezag als het Nieuwe Testament. Zo bestaat in de Ethiopische Kerk, die diepgaand beïnvloed is door de Joodse godsdienst en cultuur, het gezegde: 'de Kerk is als een moeder die met haar beide borsten geestelijk voedsel schenkt uit het Oude en het Nieuwe Testament'.

Dit alles en nog veel meer brengt mij er toe mij als protestant steeds meer op de grens van de Oriëntaals-orthodoxe geloof te gaan bevinden. Zeker als gastlid voel ik mij er thuis, waar ik genodigd ben als gedoopte christen de eucharistische gaven uit de hand van de dienstdoende priester te ontvangen.

Jaap van Slageren

Poëzie in de Syrisch-Orthodoxe kerkelijke traditie

Haar rol en betekenis

De Kerk heeft van het vroege christendom een drievoudige erfenis ontvangen, niet alleen die van het Latijnse Westen en van het Griekse Oosten, maar ook de erfenis van de Syrische Oriënt – dat wil zeggen, van de christelijke traditie van de Aramees-talige bevolking van het Oost-Romeinse Rijk, het Perzische Rijk en van verder naar het Oosten gelegen streken.

Een van de meest onderscheidende kenmerken van de vroege Syrische traditie is het poëtische karakter van haar spiritualiteit: poëzie en niet proza wordt gezien als de meest geëigende taalvorm van de theologie en het geloofsleven in het algemeen.

Poëtisch karakter

De taal van de poëzie gold als het geschiktste medium voor de beschouwing van de mysteries van de Menswording, wat ook geldt voor de plaats van Maria in deze mysteries.

Met name in het literaire genre van de *sugyotho*, dat wil zeggen ‘dialoggedichten’, over de plaats van Maria in de heilsgeschiedenis, treffen we een frisse en directe taal aan. Deze taal doet ons steeds opnieuw kijken naar de vertrouwde, maar spaarzame details uit het leven van de moeder van Christus in de verhalen uit het Evangelie.

Grote Syrische dichters

Poëzie heeft door alle eeuwen heen een voornaam rol gespeeld in de Syrische literatuur. De werken van klassieke Syrische schrijvers als Mor¹ Efrem de Syriër (± 306-373), Mor Jacob van Sarug (± 451-521) en Mor Balai (vroege 5^e eeuw) van de Gouden Eeuwen (4^e t/m 7^e eeuw) riepen een literaire traditie in het leven, die door de liturgie een grote vormende invloed uitoefende op vele generaties gelovigen.

Wijding van de zangeressen, ook wel ‘diaconessen’ geheten, in de Syrisch-orthodoxe Apostel Johanneskerk in Rheda-Wiedenbrück (Duitsland). Aartsbisschop Mor Philoxenus Mathias Nayis van Duitsland reikt één van hen het orarion (de stola) over. [Foto: Augin Yalcin, Rheda-Wiedenbrück 2015]

Mor Efrem de Syriër

Hier zal ik stilstaan bij de poëzie van Mor Efrem de Syriër, de voornaamste dichter-theoloog van het vroege christendom. Hij werd beschouwd als “de grootste dichter van het patristisch tijdvak, en misschien wel de enige theoloog-dichter die valt te rangschikken naast Dante.” (R. Murray, in: *Catholic Dictionary of Theology*). Mor Efrem die stierf in Edessa nadat hij mensen die leden aan de pest had bijgestaan, was in de eerste plaats een dienaar van het Woord.

¹ Mor = Syrisch, letterlijk “mijn heer”, 1 vóór een heiligennaam: Sint; 2 vóór de voornaam van een bisschop: ± monseigneur (red.).

Mor Efrem gebruikte verschillende dichtvormen:

Mimre ~ Enkele van zijn werken zijn *mimre* oftewel 'preken in versvorm'. Deze zijn opgebouwd uit coupletten van twee versregels met ieder zeven lettergrepen. De term *mimro* (enkelvoud van *mimre*) is afgeleid van het werkwoord *emar*, 'spreken, vertellen'. Het betreft dan ook een vorm van 'vertellende poëzie' die op een ritmische, psalmodieachtige manier werd gereciteerd of voorgedragen. De lengte van een *mimro* kan variëren van een honderdtal verzen tot meerdere duizenden.

Madroshe ~ De andere vorm van Mor Efrems poëzie betreft de zogeheten *madroshe* oftewel 'leerdichten'. Dit is een veel rijkere, lyrische vorm van poëzie, waarin Mor Efrems dichtertelijke talent zich ten volle ontplooit. Een *madroshe*, 'lering in dichtvorm', omvat een wisselend aantal coupletten dat tijdens een liturgische viering door een kerkkoor wordt gezongen, terwijl de gelovigen op elk couplet antwoorden met een '*unitho*, 'antwoord' of refrein. Ook kunnen twee koren afwisselend een strofe zingen en dan allebei samen het refrein. Elke strofe, *bayto*, geheten, volgt hetzelfde metrum en wordt op een bepaalde melodie oftewel *qolo* gezongen.

Wiegeliedjes

Ik geef hier een voorbeeld van de leerdichten van Mor Efrem. Onder de *Leerdichten over de Geboorte* bevindt zich een serie *nusrotho* oftewel 'wiegeliedjes', waarin de heilige Moeder Maria aan het woord is en zich tot haar baby'tje richt. Zoals Den Biesen schrijft: "We treffen in deze teksten een bijzondere retorische strategie aan, omdat de vrouwen die ze zingen in feite een strategie binnen een strategie realiseren. Niet alleen zingen hun stemmen deze wiegeliedjes, maar in en door hun stemmen horen de gelovigen Maria's eigen stem en is zij het, die zich tot hen richt. In deze teksten verschijnt Maria niet alleen als een bijbels voorbeeld van geloof en deugd of als een object van kerkelijke devotie dat in het verleden thuishoort - zoals de meeste latere Syrische auteurs haar presenteren. Efrem stelt haar juist voor als een persoon die hier en nu deelneemt aan de liturgie en door vrouwenstemmen haar eigen unieke stem laat horen, ja zelfs de hele gemeenschap in de eredienst voorgaat." (Kees den Biesen, *Dank aan het Verborgene Licht: de vroegchristelijke poëzie van Efrem de Syriër*, Glane-Losser: Bar 'Ebroyo Press, 2012, p. 183).

In het *Leerdicht over de Geboorte 15* schildert Mor Efrem het mysterie van de Godmens in de woorden van zijn moeder, waarbij zijn aandacht meteen uitgaat naar de minachting die vrouwen zo vaak van hun omgeving ervaren:

"Met jou zal ik beginnen, zeker dat ik met jou
ook zal eindigen: ik zal mijn mond openen,
maar jij moet hem vullen! Voor jou ben ik
als een veld
en jij bent de boer: zaai in mij jouw stem -
jij die jezelf zaait in de schoot van je moeder!

"Alle kuise dochters der Hebreëen
en maagdelijke dochters der vorsten
verbazen zich over mij: omwille van jou
wordt een dochter van misdeelde en
onaanzienlijke mensen
beneden en scheef aangezien -
wie gaf jou aan mij?"

"Zoon van de Rijke, die de schoot hebt ver-
smaad
van rijke vrouwen - wat bracht jou naar
misdeelde mensen? Want Jozef is behoeftig
en ik ben arm. Jouw rijke handelaars
brachten goud naar het huis der misdeel-
den."

Zij zag de Magiërs en ging verder met zin-
gen,
vanwege hun geschenken: "Zie, zij die jou
aanbidden
omringen mij en hun geschenken voor jou
liggen om mij heen. Gezegend het Kind
dat zijn moeder maakte tot een harp voor
zijn gezangen!"

"En omdat de harp op haar Heer wacht,
wacht mijn mond op jou! Breng met jouw
wil de tong
van je moeder in beweging! Nu ik door jou
heb geleerd
op een nieuwe manier zwanger te worden,
wil mijn mond door jou
ook leren op een nieuwe manier een nieuwe
lofzang te baren.

"En als het moeilijke niet moeilijk is voor
jou
maar gemakkelijk - zodat een moeder-
schoot jou ontving
zonder geslachtelijke omgang en een schoot

jou baarde
zonder zaad, dan is het ook gemakkelijk
voor de mond
om vruchtbaar te zijn en jou steeds meer te
prijzen.

“Kijk, ik wordt belasterd en veracht,
maar toch ben ik blij. Mijn oren zijn vol
van smaad en spot, maar het doet mij niets,
al moet ik veel verdragen. Eén enkele troost
voor jou
kan immers ontelbare smarten verjagen.

“En omdat jij, mijn Zoon, mij niet veracht,
ben ik vol vertrouwen als ik belasterd
wordt:
ik heb de waarachtige Rechter ontvangen
en gebaard,
die mij onschuldig zal verklaren. Als Tamar
al door Juda
werd vrijgesproken, word ik toch zeker
door jou gerechtvaardigd!”

Leerdicht over de Geboorte 15:1-8
[Vert. Den Biesen, *Dank*, 185-186]

Verder schrijft Den Biesen: “Dankzij de liturgi-
sche functie van zijn *madroshe* kon Efrem bij-
voorbeeld problemen rond gender, status en
macht ter sprake brengen en hanteerbaar
maken. Door de harmonieuze muzikale inter-
actie van priester, vrouwenkoor, voorzangers
en gelovigen probeerde hij alle leden van de
gemeenschap in één liturgisch koor samen te
binden, om in deze context hun problemen te
bespreken en te verzoenen met de eisen van het
dagelijks leven.” (*Dank*, 186-187). Dit is wat
Mor Jacob van Sarug bedoelt in het eerste deel
van zijn metrische homilie, zich als volgt rich-
tend tot Mor Efrem:

Een nieuw schouwspel: vrouwen die de ver-
kondiging doen weerklinken
en kijk: in de liturgie worden zij leraressen
genoemd!

Uw onderwijs staat in het teken van een
heel nieuwe wereld,
want daar, in het Koninkrijk, zijn mannen
en vrouwen gelijkwaardig.

U hebt zich ingespannen om twee harpen te
maken voor de twee groepen;
en samen begonnen mannen en vrouwen
[God] te prijzen.

[Vert. K. den Biesen, *De zingende vrouwen
van St. Efrem de Syrier: Mimro van Mor Jacob
van Sarug over de gelukzalige Mor Efrem*,
Glane-Losser: Bar 'Ebroyo Press, 2014, p.
33.]

In zijn overzicht over de betekenis van Mor
Efrems *madroshe* en hun liturgische performan-
ce legt Den Biesen uit: “Door de expressieve
kracht van zijn *madroshe* en hun performance
in de liturgie, tilt Efrem zijn leerdichten uit
boven hun strikt educatieve functie. Hij laat ze
volledig deel uitmaken van het symbolische en
mystagogische wezen van de liturgie. In deze
context is een *madroshe* niet alleen een mooi
didactisch lied, maar een volwaardige liturgi-
sche kunstvorm die bewerkt wat hij uitdrukt.”
(*Dank*, 187)

Vrouwenkoren

Verder zou ik willen zeggen dat de metrische
homilie van Mor Jacob de gewoonte verdedigt
van het hebben van vrouwenkoren die de *mad-
roshe* van Mor Efrem zingen. Mor Jacob wijst
erop dat deze liturgische rol voor vrouwen
werd uitgevonden door Mor Efrem, maar de
innovatie zelf is gebaseerd op en geïnspireerd
door de heilige Schrift. Vrouwenkoren zijn
bovendien nuttig om te kunnen voorzien in
vrouwen met een orthodoxe theologische oplei-
ding in een noemenswaardige vorm.

Ik sluit af met de volgende passende *madroshe*
van Mor Efrem uit het *Beth Gazo*, (letterlijk:
'Schathuis', het belangrijkste liturgische zang-
boek van de Syrisch-orthodoxe Kerk). Mor
Efrem dringt er hier op aan dat vrouwen hun
rechtmatige plaats in het koor van de Kerk
moeten innemen:

Neem deel, gezelschap van jonge vrouwen!
Klapt in de handen en zingt lofgezangen.
Want zie: de Maagd is bevallen van een
groot Wonder.
En ze werd een groot wonder voor de hele
wereld.

+ *Mor Polycarpus Augin Aydin*

*Mor Polycarpus is Syrisch-orthodox aartsbisschop
van Nederland.
Zijn artikel is een lichte bewerking van de lezing die
hij gaf op het symposium 'Oriëntaals-Orthodoxen'
op 22 oktober jl. te Utrecht.*

Tenhemelopneming van Elia, Russische icoon, 19^e eeuw (Foto: Temple Gallery, Londen).

Boven in de rand: (in het Kerkslavisch) 'Vurige hemelvaart van de heilige profet Elia.'

Midden: Centraal op de icoon zien we Elia, gezeten. Links van hem op de icoon (rechts van hem voor Elia zelf) komt de raaf aanvliegen met in zijn bek brood voor de profet (I Kon 17: 1-7).

Linksonder in de hoek: op weg naar de berg Horeb is Elia vermoeid in slaap gevallen; een engel wekt hem en geeft hem te eten (I Kon 19: 1 e.v.).

Links halverwege: Elia slaat zich met zijn mantel een weg door de Jordaan, achter hem staat Elisa, de profetenleerling (II Kon 2:7-8).

Linksboven in de hoek: God als de 'Oude van dagen' (vgl Dan 7: 9). "Gospod savaoth" staat er in het Kerkslavisch bijgeschreven, 'de Heer der hemelse machten'. God wordt hier erg 'menselijk' afgebeeld, antropomorf, mensvormig - overigens tegen de oudste icontradities in, en ook het primitieve, clichématige godsbeeld dat nog altijd als karikatuur rondwaart in de voorstelling van Hem. Naar God stijgt Elia ten hemel (II Kon 2: 11-12).

Midden rechts bovenaan: Elia in de vurige wagen wordt ten hemel meegevoerd en werpt Elia de profetenmantel toe; zo verkrijgt Elia de gevraagde dubbele profetische geest van Elia (II Kon 2: 13).

Rechts onder in de hoek: Elia slaat nu met de zojuist verkregen profetenmantel de stroom van de Jordaan in tweeën. (II Kon 2: 14).

Elia

Profeet. Hemelbestormer. Geestestoejager

In de Grote Kerk van Naarden bevinden zich boven in de tongewelven laatmiddeleeuwse schilderijen. Ze staan twee aan twee tegenover elkaar gegroepeerd. Ieder groepje paart een oudtestamentische gebeurtenis aan een nieuwtestamentische. Een oudtestamentische verhaal is – geheel volgens de toen heersende oude traditie - een 'voorafspiegeling' (*typos*) van een nieuwtestamentisch gebeuren. Zo correspondeert bijvoorbeeld Isaak die het hout voor het offer draagt (Gen 22) met Jezus op het moment dat Hij zijn kruis naar Golgotha toorst.

De tenhemelopneming van Elia is logischerwijze gespiegeld aan de Hemelvaart van Jezus. Een voor de hand liggende *typos*.

Toch zou aan Elia's 'hemelvaart' ook de christelijke Pinksterafbeelding kunnen worden gekoppeld. Waarom?

II Kon 2: 1 *«Kort voordat de HEER Elia in een stormwind in de hemel zou opnemen, vertrok deze met Elisa uit Gilgal.»*

Na wat verder gereisd te hebben (vss 2-7a), bereikten Elia en Elisa het punt dat *«zij samen aan de Jordaan stilhielden. 8 Nu nam Elia zijn mantel, rolde hem op en sloeg ermee op het water. Dit verdeelde zich naar links en naar rechts en beiden liepen door de droge bedding naar de overkant. 9 Daar aangekomen zei Elia tegen Elisa: 'Doe een laatste verzoek, voordat ik van je word weggenomen.' Elisa antwoordde: 'Ik zou graag een dubbel deel van uw geest willen.' 10 Elia antwoordde: 'Je vraagt iets moeilijks, maar als je mij ziet, wanneer ik word opgenomen, dan zal je bede verhoord worden; zie je mij niet, dan wordt je bede niet verhoord.'*

11 Terwijl zij pratend verdergingen, kwam er opeens een wagen van vuur met paarden van vuur, die hen van elkaar scheidde, en in een stormwind werd Elia ten hemel opgenomen. 12 Elisa zag het en riep uit: 'Vader, vader, Israëls strijdwapens en zijn ruitelij!' Toen hij hem niet meer zag, greep hij zijn kleren en scheurde ze doormidden. 13 Vervolgens raapte hij de mantel op die Elia had laten vallen, keerde terug en bleef staan aan de oever van de Jordaan; 14 hij nam de mantel van Elia, sloeg ermee op het water en riep uit: 'Waar is de HEER, de God van Elia?' Weer sloeg hij op het water, en nu verdeelde het zich naar links en naar rechts zodat Elisa kon oversteken.» [WV 1995]

Elia wordt opgenomen in goddelijk vuur, Elisa ontvangt de profetische geest. De apostelen en leerlingen in de Bovenzaal op Pinkstermorgen - en na hen in principe alle volgelingen van Jezus - ontvangen de heilige Geest. In de gedaante van vurige tongen! De apostelen profeteren. En er vindt voor de christenen een soort 'democratisering' van het profetenambt plaats. Petrus benoemt dat gebeuren zelf zó in de woorden van een andere oudtestamentische profeet:

Hand 2: 16 *«[...] hier gebeurt wat gezegd is door de profeet Joël:*

*17 En het zal gebeuren in de laatste dagen, zegt God,
dat Ik mijn Geest zal uitgieten over alle mensen;
uw zonen en uw dochters zullen profeteren,
de jongeren onder u zullen visioenen zien
en de ouderen zullen dromen dromen;
18 ja, over mijn dienaren en mijn dienaressen
zal Ik in die dagen mijn Geest uitgieten,
en zij zullen profeteren.»*

Elia sloeg zich met zijn profetenmantel een weg door de rivier de Jordaan, over het droge. Net als ooit Israël vanuit de slavernij van Egypte zich een weg baande door de Schelfzee ('Rode Zee') én later datzelfde volk onder leiding van Jozua door de Jordaan heen ging, het Beloofde Land in trekkend. Vrijheid en bevrijding tegemoet. Zo is ook deze icoon een verbeelding van vrijheid. Dat moeten mensen ergens vermoed en intuïtief aangevoeld hebben wanneer ze deze icoon aanschouwden – die fascinerende vurige bol, de dynamiek van het gebeuren... Het was niet voor niets dat deze icoon zo populair was (en is), en met name de man die erop staat, de profeet Elia.

Elia's geest is niet vruchteloos doorgegeven. Hij is en wordt nog altijd hoog gehouden in het jodendom. Jezus' joodse tijdgenoten waren volgens het evangelie (Joh 1, Mt 11, Mt 17) in de veronderstelling dat Johannes de Doper de weergekeerde Elia was; in het ritueel van het joodse Pesachmaal wordt er een stoel én een beker wijn vrij gehouden voor de profeet Elia. Ook in het christendom verwierf Elia zich een grote plaats. Daar nam hij verschillende gedaantes aan, terecht of onterecht. Elia stond samen met Mozes, zij aan zij met de getransfigureerde Jezus op de Berg van de Verheerlijking (Mk 9), in de na-Bijbelse traditie de Tabor geheten. Hij werd het prototype, samen met zijn mede-profeet Johannes de Doper, van de christelijke asceet, de monnik. Dat klinkt nog door in de hymnen over Elia in de Byzantijnse liturgie op zijn feestdag (20 juli), waar hij als "aardse engel en hemelse mens" alsook als "engel in het vlees en onlichamelijke mens" wordt bezongen. Hij is er ook "profeet en prediker van Christus" en "de Voorloper van Christus' Tweede komst". Ook de Karmelieten, een rooms-katholieke kloosterorde die ontstond onder Latijnen in het Oosten, in het H. Land, zien Elia als één van hun inspiratoren en voorlopers.

Zijn populariteit in het oosters christendom zag ik ook ooit in Libanon, toen ik standbeelden van Elia met geheven zwaard overal over de christelijke regio's van dat land verspreid zag. Dat heroïsme vindt in dit land met zijn eeuwen van strijd en oorlog wel enige weerklank en is zo waar nog Bijbels geïnspireerd ook (vgl I Kon 18: 40, waar Elia de Baäls-profeeten afslacht), maar niet erg Evangelisch! In Syrië kun je (of kon je?) de grot bezoeken waar Elia ooit zou hebben gescholen (vgl I Kon 19:9), een Grieks-katholiek heiligdommetje in de bergen.

Overigens is Elia niet het exclusieve bezit van joden en christenen. Ook voor de moslims is hij een belangrijke figuur. Daar heet hij Ilyâs. Met name Marokkaanse moslims willen nog wel eens zo heten. Ilyâs komt voor in de Koran (Soera 6: 85 en Soera 37:123-132), maar is ook in de latere islamitische traditie, net als in die van het jodendom en het christendom, omgeven en omweven door ontelbare, vaak zeer mooie volkslegendes. Elia is voor de islam een afgodenbestrijder, wonderdoener en wijsheidsleraar.

Deze profetische figuur is na zijn wonderbaarlijke opgang met vele betekenissen omhangen. Onder al die betekenissen houd ik het zelf vooral op de beloofde vrijheid waarnaartoe door de Jordaan heen een weg wordt gebaad én op de profetische geest die over heel de geloofsgemeenschap vaardig mag worden. Beide zie ik weerspiegeld in de icoon van Elia's Tenhemelopneming.

Het bewogen leven van de H. Grigol (Peradze), 1899-1942

Gevlucht voor het communisme,
slachtoffer van het nazisme

De Georgiër Grigol Peradze was Orthodox christen, geleerde, priester, monnik en tenslotte martelaar uit de eerste helft van de vorige eeuw. Paul Baars beschrijft diens relatief korte maar bewogen leven.

Grigol Peradze werd geboren in het dorp Bakustsikhe in het oosten van Georgië. Zijn vader, Romanos Peradze, werkte daar als parochiepriester. Na de dood van zijn vader in 1905 werd hij door zijn moeder en zijn oom opgevoed, die ook priester was. Hij trad in de voetsporen van zijn vader en studeerde in 1918 af aan de Geestelijke Academie in de hoofdstad Tbilisi. Daarna nam hij zijn studie in geschiedenis en letterkunde aan de universiteit van Tbilisi weer op. Hij werd assistent van professor Korneli Kekelidze, Orthodox priester en een bekend specialist op het gebied van de oude Georgische liturgie en literatuur.

Roerig Georgië

Een rustige academische carrière was Grigol Peradze echter niet gegund. Al meer dan een eeuw geleden, rond 1800, was Georgië binnen de Russische invloedssfeer gekomen. Georgië had Rusland toen nodig als tegenwicht tegen het Osmaanse Rijk. Na de Russische Revolutie van 1917 verklaarde zowel het land Georgië als de Georgisch-orthodoxe Kerk zich onafhankelijk van Rusland. In februari 1921 bezette het Rode Leger Georgië. Peradze maakte dit mee als dienstplichtig militair in het Georgische leger. Hij kon daarna nog wel les geven op een school in het bergdorp Manavi. Maar hij werd in november van dat jaar door katholikos-patriarch Ambrosi I naar Duitsland gestuurd. Dat had waarschijnlijk te maken met de harde vervolging van de kerk die de communisten waren begonnen. Al eerder had de Georgische Kerk belangrijke manuscripten en kostbaarheden in Frankrijk in veiligheid gebracht.

| Archimandriet Grigol (Peradze).

Wetenschappelijke carrière in het Westen

Peradze vervolgde zijn studies aan de universiteit van Berlijn in kerkgeschiedenis en oude oosterse talen zoals Hebreeuws, Syrisch, Arabisch en Koptisch. Hij werd daarbij van harte ondersteund door verschillende bekende Duitse oriëntalist. Vanaf 1925 werkte hij aan de universiteit van Bonn, waar hij in 1927 als historicus promoveerde. Zijn promotie handelde over 'De geschiedenis van het Georgische monnikendom vanaf haar ontstaan tot 1064'.

Daarna werkte hij korte tijd aan de universiteit te Oxford en volgde hij colleges theologie aan de Katholieke Universiteit van Leuven. Een veelzijdige academische carrière tekende zich af. Hij bleef tot 1932 in Berlijn werken als gasthoogleraar. De Poolse metropoliet Dionizy (Waledyński) nodigde hem toen uit om hoogleraar patristiek te worden aan de Orthodoxe faculteit voor theologie in oprichting te Warschau. Maar die benoeming stuitte op formele problemen, omdat hij geen Pools staatsburger was. Informeel kon hij echter toch aan het werk.

Zijn grootste verdienste was dat hij een groot aantal belangrijke oude Georgische manuscripten herontdekte in bibliotheken van universiteiten en kloosters in diverse landen, waaronder Bulgarije, Roemenië, Palestina, Syrië, Griekenland, Italië, Duitsland en Oostenrijk. Een van die klooster was het Petritsjki (Petrus)klooster te Batchevo, dat nu in het westen van Bulgarije ligt. Dat was in 1083 gesticht door twee Georgiërs, de broers Abasi en Gregori Bakuriani, op omvangrijke landerijen die ze van de Byzantijnse keizer Alexsis I Comnenus (1081-1118) gekregen hadden. Het was een beloning voor hun verdiensten bij het militaire en wereldlijke bestuur op diverse plaatsen van het Byzantijnse keizerrijk. Gregori schreef een *typikon*, een statuut voor het klooster, waarvan een kopie bewaard is gebleven, die Peradze in de nationale bibliotheek van Sofia terugvond. In 1669 had het klooster bezoek gekregen van patriarch Dositei van Jeruzalem, die het nog als een Georgisch klooster beschouwde. Dat er toen nog Georgiërs in het klooster woonden is onwaarschijnlijk. Het klooster was geleidelijk aan al een centrum geworden van Bulgaars religieus leven, cultuur en onderwijs.

Als wetenschapper heeft Peradze zich vooral bezig gehouden met de geschiedenis van het vroege christendom, met de kerkvaders en met de vroege geschiedenis van het christendom in Georgië, zijn ontstaan, monnikendom, liturgie en literatuur. Hij startte met de uitgave van een Georgisch wetenschappelijk tijdschrift, genaamd 'Jvari Vazisa' (Kruis van wijnranken). Hij publiceerde in verschillende gezaghebbende westerse tijdschriften, zoals *Zeitschrift für Kirchengeschichte*, *Revue d'histoire ecclésiastique*, *Oriens Christianus* en *Le Muséon*.

Priestermonnik

Grigol Peradze heeft zich niet beperkt tot de

wetenschap. In 1931 werd hij in de Grieks-orthodoxe kathedraal van London tot monnik gewijd. Dat was mede een gevolg van een spirituele verandering die hij tijdens een ernstige ziekte ervaren had. (In 1934 zou hij de eretitel van archimandriet ontvangen.). In datzelfde jaar 1931 stichtte hij de Georgische parochie van de heilige Nino, de vrouwelijke apostel van Georgië, in Parijs; van deze parochie is hij ook de eerste rector (pastoor) geweest. Om deze priesterlijke taak te kunnen volbrengen zette hij zijn wetenschappelijk werk tijdelijk op een laag pitje. Later bouwde hij vanuit Polen diverse oecumenische contacten op, vooral met anglicanen en katholieken. Hij werd daar lid van diverse wetenschappelijke commissies. Hij zette zich in vooral voor armere studenten en voor Georgische immigranten in Polen.

Arrestatie en dood

De nazi's bezetten in 1939 Polen. Peradze zette zich in voor Joden en anderen die in moeilijkheden kwamen. Er woonde een tijd een onderduiker op zijn flat in Warschau. Hij bezocht ook metropoliet Dionizy (Waledyński), die gevangen was gezet. Verder wist hij te voorkomen dat de waardevolle Georgische manuscripten, die naar Parijs waren geëvacueerd, door de nazi's geconfisqueerd zouden worden. Hij stelde voor de nazi's documenten op, waarin stond dat deze handschriften geen waarde zouden hebben. Door deze activiteiten groeide het wantrouwen van de nazi's tegen hem. Op 4 mei 1942 werd hij door de Gestapo gearresteerd en kwam er een einde aan zijn vreedzame wetenschappelijke en pastorale activiteiten. Er was een huiszoeking in zijn woning, waarbij zijn waardevolle bibliotheek door de Duitse bezetter werd geroofd. Er zijn aanwijzingen dat enkele pro-Duitse Georgische immigranten hem zwart hadden gemaakt. Ze hadden wellicht ook een oogje op zijn waardevolle boeken en manuscripten.

Pogingen van de Poolse Orthodoxe Kerk om hem vrij te krijgen mislukten. Hij werd getransporteerd naar het concentratiekamp Auschwitz, waar hij op 6 december 1942 werd vermoord. Daarover doen verschillende verhalen de ronde. De meest genoemde versie is de volgende. Een van de gevangenen had brood gestolen voor zijn kameraden. Alle gevangenen werden daarop naakt naar buiten gedreven in de ijzige winterkou. Peradze zou de schuld toen op zich genomen hebben om zijn medegevangenen te sparen. Volgens een ander getuigenis is hij de

Icon van de heilige martelaar Grigol (Peradze).

gaskamer ingegaan in plaats van een Joodse gevangene die een grote familie had.

Heiligverklaring

Kort na de Tweede Wereldoorlog opende de Georgisch-orthodoxe Kerk de procedure tot heiligverklaring van vader Grigol (Peradze). Na de perestrojka in de Sovjet-Unie kwam dat proces in een stroomversnelling. Er werd uitgebreid wetenschappelijk onderzoek gedaan. In 1995 werd hij heilig verklaard als heilige priester en martelaar. Er zijn vanaf toen ook iconen van hem geschilderd. Zijn feestdag valt op 23 november van de oude kalender, in de gregoriaanse kalender is het dan 6 december. In 2013 is hij postuum door de Georgische staat onderscheiden met de titel 'Nationale held van Georgië', en in Tbilisi is een universiteit naar hem genoemd. In Warschau is een Orthodoxe kapel aan hem toegewijd. Ook het Internationale Auschwitzcomité heeft hem geëerd. Zeventig jaar na zijn dood is voor hem een panachida (gebedsdienst voor een overledene) gehouden in het concentratiekamp.

Wie was Grigol (Peradze)?

Wie was de persoon, wat was de theologie of

spiritualiteit van Grigol (Peradze)? Wat zat erachter? Daarover heb ik weinig informatie gevonden. Het beschermen, onderzoeken en herontdekken van het Georgische christelijke erfgoed staat centraal in zijn werkzame leven. Men zegt dat hij heel nederig en ascetisch was en dat hij tijdens moeilijke momenten graag Johannes Chysostomus citeerde: 'Eer aan God in alle dingen'. Een van zijn hagiografen zegt dat hij Christus is nagevolgd, met name ook door de zonde van een ander op zich te nemen. Maar dat is wellicht meer een gedachte van de hagiograaf dan van de heilige zelf.

Wisselende argumenten voor zijn heiligheid

Peradze is een heilige uit de periode na de perestrojka, die past bij het zelfbewustzijn van Georgië als een land met een eigen (ook kerkelijke) traditie. Maar de tijden veranderen. In Rusland zie je nu een herwaardering van de Sovjet-Unie en een gladstrijken van alle rimpels uit het verleden van Rusland. Daarbij verdoezelt men de onderdrukking van de kerken. Het vertrek van Peradze uit Georgië, nadat het een deel van de Sovjet-Unie was geworden, en zijn wetenschappelijke carrière in het Westen, worden dan toch weer enigszins verdacht. Niet iedereen in Rusland aanvaardt de onafhankelijkheid van Georgië na 1917 en opnieuw na 1991.

Peter de Grote is in Rusland nooit weggeweest. Hij was geen atheïst, maar beschouwde de Orthodoxe Kerk wel als een obstakel voor zijn hardhandige hervormingen. Bekend voorbeeld was de belasting op baarden, die hij invoerde. Het was een maatregel die ook tegen de monniken bedoeld was. Bij hem begint de secularisatie van de Russische samenleving. Dat betekent in dit verband de onderwerping van de kerk aan de staat. Catharina de Grote heeft dat beleid voortgezet. Ze heeft bijvoorbeeld de helft van het kerkelijk grondbezit geconfisqueerd. Maar ook Ivan de Verschrikkelijke en Stalin gooien nu ook weer hoge ogen. Ze krijgen hun standbeelden weer terug, nu soms in een christelijke vorm. Het is een perverse vorm van Orthodoxie, die de overheid nu aan de kerk oplegt. Dat is nogal gênant omdat deze heren zich nogal misdragen hebben tegenover de Russisch-orthodoxe kerk. De miljoenen slachtoffers, die ze gemaakt hebben, worden vergeten.

Paul Baars

GOED DOEN IS GOED, HET ONZICHTBAAR DOEN IS BETER

Als je een schatkist vol kostbaarheden open laat staan, wordt deze snel leeggeroofd. Zo zal ook elke deugd verloren gaan, zodra die voor iedereen zichtbaar wordt. Want als je een kaars dicht bij het vuur zet, zal deze smelten; en als de ziel wordt overladen door opzichtige complimenten, wordt deze zacht en week. Complimenten zorgen er namelijk voor dat het steeds moeilijker wordt om onzelfzuchtig goed te doen.

Moeder Syncretica

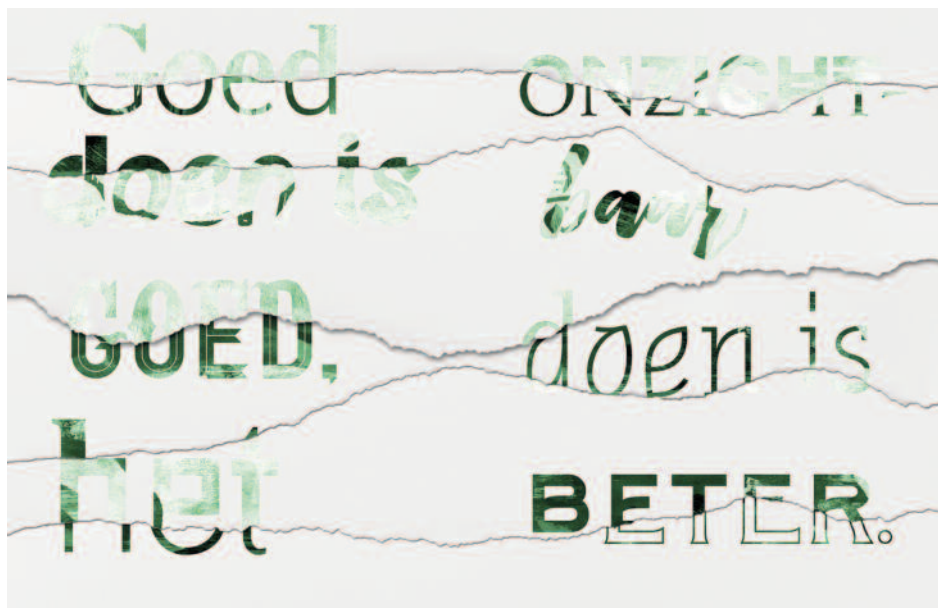

Syncretica maakt zich druk over deugden: moed, matigheid, rechtvaardigheid, voorzichtigheid, geloof, hoop en liefdadigheid. Op zichzelf zijn deze deugden niet slecht. Het venijn zit hem alleen in hoe zichtbaar ze zijn. De zichtbaarheid van iemands deugden kan namelijk tot complimenten leiden en die kunnen afbreuk doen aan zijn of haar intenties. Een interessante vraag is nu of de deugden en de bijbehorende daden nog wel goed zijn, als iemands intentie niet zuiver is.

Voor de woestijnmonniken is de intentie achter je gedrag erg belangrijk. Het uiteindelijke resultaat van wat je doet, is voor hen niet maatgevend. De monniken kijken dieper. Zij vinden dat het de houding van je hart is die zuiver moet zijn. Zoals een slechte boom geen goede vruchten voort kan brengen, kan een op zichzelf gericht hart niets goeds of deugdelijks voortbrengen. Dus ook al doe je iets rechtvaardigs, dat er aan de buitenkant goed uitziet, het kan alsnog slecht zijn, als je het doet om er bijvoorbeeld aanzien mee te krijgen.

HET GEVAAR VAN OPZICHTIGE COMPLIMENTEN

Zodra je met deugden en goede daden indruk maakt op anderen, bedoeld of onbedoeld, ontstaat er volgens Syncretica een spanningsveld: het wordt mogelijk schijnheilig te zijn. Hierbij doe je iets goeds voor een ander, maar word je er uiteindelijk zelf ook beter van: een kromme situatie. Een ander helpen omdat je het prettig vindt daarvoor geprezen te worden, vinden de woestijnvaders huichelachtig. Een benefietconcert, een sponsorloop, een publiekelijke schenking of meedoen aan een *charity diner*... daar is allemaal niets mis mee, volgens Syncretica, maar het is gevaarlijk. Zoals het voor een kaars gevaarlijk is dicht bij het vuur te staan. Je moet namelijk heel stevig in je

schoenen staan, wil je karakter niet 'zacht en week' worden van de complimenten! In diepste zin gaan de deugd en het ontvangen van complimenten volgens Syncletica niet samen:

'Net zoals het onmogelijk is om tegelijk een zaadje en een plant te zijn, zo is het ook onmogelijk om door roem en complimenten omgeven te zijn en je op datzelfde moment te ontwikkelen in de goddelijke eigenschappen: liefde, vreugde, vrede, geduld, vriendelijkheid, goedheid, geloof, zachtmoedigheid en zelfbeheersing.'

Woestijnmonniken vinden het gevaar van schijnheiligheid zelfs zo groot dat zij zich graag toelaggen op geheime goede daden. Zo blijven de deugden onzichtbaar, krijgen ze geen opzichtige complimenten en kan er geen schijnheiligheid ontstaan. Het zal je niet verbazen dat ook hier weer een duidelijk christelijk motief meespeelt. Jezus zei namelijk eens: *'Pas op dat jullie je goede daden niet doen voor het oog van de mensen, om door hen gezien te worden, want dan belooft God in de hemel jullie niet.'* De monniken waarden de beloning van God kennelijk meer dan die van mensen.

GEHEIME DADEN VAN DE ANDER ZIJN OOK ONZICHTBAAR

Dat de monniken iedereen aansporen om in het geheim goede daden te verrichten, heeft ook consequenties voor hoe ze naar anderen kijken. Let maar eens op hoe snel we oordelen over iemand die zich raar gedraagt of een foutje maakt. En als dit publiekelijk gebeurt, staan de sociale media al snel vol met eindeloos commentaar. Bedenk dan, zeggen de monniken, dat je niet alles van de ander weet. Iemands onzichtbare goede daden kunnen wel eens veel belangrijker zijn dan zijn of haar zichtbare fouten. Met deze gedachte in het achterhoofd, staan de monniken niet snel klaar met een veroordelende opgeheven vinger. Maar voelen zij zich aangemoedigd tot verdraagzaamheid en vergevingsgezindheid.

SYNCLETICA'S LEVEN

Syncletica wordt in 380 geboren in Alexandrië, een grote wereldstad in Egypte. Ze groeit op in een gezin met een vader en een moeder, twee broers en een zusje. Verdriegt genoeg ster-

| *Synclitica op haar sterfbed.*

ven haar beide broers als zij nog niet zo oud is. Er wordt geen specifieke aanleiding genoemd, maar het schijnt dat Synclitica zich al op zeer jonge leeftijd door bidden en vasten vol overgave toelegt op een strikt nonnenleven. Haar ouders zijn daar niet blij mee. Zij zien een andere toekomst voor haar weggelegd. Synclitica is een mooie vrouw en ze willen dat ze gewoon gaat trouwen. Hun dochter wil daar niets van weten. Vol overgave wijdt zij zich aan haar zelfgekozen nonnenbestaan.

LEVEN IN EEN FAMILIEGRAFHUIS

Als haar beide ouders overlijden, geeft Synclitica alle door haar geërfde bezittingen aan de armen. Het is een behoorlijk vermogen, want haar ouders waren erg rijk. Samen met haar jongere blinde zusje gaat Synclitica net buiten de stad in een familiegrafhuis wonen. Ze starten er een kleine leefgemeenschap en leven van zemelenbrood en water. Ze slapen op de grond, bidden en doen zo veel mogelijk goed werk.

Kennelijk inspireert de charismatische Synclitica veel vrouwelijke tijdgenoten. Er ontstaat een heuse 'stadsmaagden'-beweging. Velen willen haar nederige en liefdevolle levenshouding ook verkrijgen en worden haar leerling. Aanvankelijk wil Synclitica dit niet, maar na lang aandringen besluit ze hen toch te helpen. In haar levensbeschrijving staat dat de leerlingen haar woorden beleven als *'honing uit de honingraat'*. Liefkozend noemt zij hen 'haar kinderen'.

Syncletica onderwijst veel en ze spreekt vooral over de nederigheid: ‘Laat de mooiste deugd, die van de nederigheid, jullie allemaal samenbinden.’ Daarbij blijft ze herhalen: ‘God zal bij je zijn, en wel precies hierom – de liefde voor God en onze naaste.’

ONDERWIJZEN EN HAREN KNIPPEN

Syncletica's eigenzinnigheid is bijzonder, zeker voor een vrouw in die tijd. Zo mag een vrouw volgens de kerkregels eigenlijk niet onderwijzen of haar haren afknippen als teken van de monnikengeloofte. Het schijnt dat Syncletica beiden heeft gedaan. Ondanks deze tegendraadsheid heeft de vroege christelijke kerk haar ruimhartig als inspirerend voorbeeld omarmd. Haar naam staat niet voor niets in de Woestijnvaderspreuken, op gelijke hoogte met de mannelijke monniken. Er is geen kwalitatief onderscheid tussen woestijnvaders en woestijnmoeders.

EEN MOEDER VOOR HAAR KINDEREN

Tegen het einde van Syncletica's leven wordt ze erg ziek. Ondanks de verschrikkelijke pijn blijft ze geduldig en moedig. Ze vertrouwt erop dat God haar zal helpen. Na drie en een half jaar wordt ze eindelijk beter, maar haar herstel is helaas van korte duur. Als ze voor de tweede keer erg ziek wordt, raakt haar kaak geïnfecteerd. Dit zorgt ervoor dat het laatste deel van haar leven opnieuw vol pijn is. Uiteindelijk is het zelfs zo erg dat ze niet meer kan praten.

In alle pijn en verschrikking ziet Syncletica een visioen: ze kijkt in de hemel met een menigte engelen, een prachtig licht en een plek die daar voor haar bestemd is. Vol blijdschap vindt ze de kracht om haar leerlingen nog een laatste bemoedigend onderricht te geven. Liefdevol spreekt Syncletica de vrouwen in haar gemeenschap toe en drukt hun op het hart moedig te zijn en standvastig hun woestijnroeping te volgen.

Drie dagen na het visioen in het jaar 464 sterft Syncletica op 84-jarige leeftijd, na 48 jaar in de woestijn in het familiegrafhuis te hebben geleefd en vele vrouwen te hebben geïnspireerd door haar woorden en haar leven. Ze is een door God geroepene, inspirerende en moedige vrouw.

Mattias Rouw

Mattias Rouw is baptist en theoloog.

*Pokrof vroeg Mattias Rouw te schrijven over Woestijnmoeders, de vrouwelijke tegenhangers van de roemruchte eerste asceten in de Egyptische woestijn. Hij was bereid bovenstaande bijdrage te bieden over Syncletica van Alexandrië, die in een uitgebreidere vorm verscheen als het hoofdstuk 'Syncletica. Geheime missies' in zijn boek **Woestijnvaders. Inspiratie voor nu**, Uitgeverij Brandaan Barneveld 2016 (2^e herziene druk), pp 58-63. Dit boek won in juni 2016 de prijs van het Beste Theologische Boek van 2015. Zie ook: www.woestijnvaders.com.*

Tekst: Woestijnvaders, © 2015 Uitgeverij Brandaan
Illustraties: © StudioVandaar, Jedi Noordegraaf
Art: © Zolderkamer72, Marcel Enderink

ICONEN. 'IN MENSEN GEZICHTEN KIJKT GIJ ONS AAN' Zondag voor de Oosterse Kerken, 14 mei 2017

De Zondag voor de Oosterse Kerken binnen de Rooms-katholieke Kerk van Nederland valt elk jaar op de Vijfde Zondag van Pasen. Thema van dit jaar zijn de iconen. Veel mensen hebben iets met iconen. In iconen kijkt God als het ware de mens aan, en de mens God. Met iconen raken we diep aan ons eigen mensenbestaan in relatie tot God maar ook tot de wereld. We ontmoeten er *last but not least* de wereld van onze oosterse medechristenen, onder wie de iconen tot bloei kwamen.

Maar iconen zijn allang niet meer beperkt tot de Oosters-orthodoxe Kerk. Vanwege hun bijzondere zeggingskracht hebben ze ook ruimschoots de weg gevonden naar de harten én kerken van westerse katholieken en protestanten. Iconen hebben inmiddels een oecumenische uitstraling en betekenis. Kortom, voldoende stof om op deze 'Zondag voor de Oosterse Kerken' wat meer bij stil te staan.

Informatie: Om in rooms-katholieke parochies en andere geloofsge-meenschappen aandacht te besteden aan *Iconen* zijn voor de Zondag voor de Oosterse Kerken 2017 uitgebreide informatie en preek- en liturgiesug-gesties ter beschikking (vanaf Pasen) op de website van de Katholieke Vereniging voor Oecumene, die deze zondag organiseert: www.oecumene.nl. Voor verdere info: secretariaat@oecumene.nl, 073-7370026.

Christusicoon, encaustisch,
Sinaïklooster, 6^e eeuw. [Foto:
Wikimedia Commons]

INLEIDING ORTHODOXE KERK

Cursus in Servisch-orthodoxe parochie Nijmegen, voorjaar 2017

De Servisch-orthodoxe parochie H. Sava te Nijmegen organiseert voorjaar 2017 een cursus: **'Inleiding in de Orthodoxe kerk'**.

Thema's: kennismaking, geschiedenis, Bijbel, kerkvaders, liturgie, iconen, zang, Servische kerk en oecumene. Elke avond begint met een kort gebed tot de Moeder Gods (Akathist).

Datum en tijd: 10 vrijdagavonden wekelijks, 3 februari t/m 7 april, 19.00-21.30 uur.

Plaats: Byzantijnse kapel, Dobbelmanweg 3, 6531 KT Nijmegen.

Kosten: €40.

Informatie en inschrijving: mevr. Erin Modrlanović, T: 06-10692652, E: vikterin@gmail.com, programma (na even doorscrollen): <http://www.spc-nijmegen.nl/>

Vanuit de Pokrofredactie: afscheid en verwelkoming

Na de afgelopen zomervakantie legde hoofdredacteur Dolf Langerhuizen wegens drukke pastorale activiteiten zijn werkzaamheden voor Pokrof neer. Meer dan tien jaar lang heeft hij zich ingespannen om samen met de redactie het tijdschrift te maken tot wat het nu is. Daar is Pokrof hem dankbaar voor. In die geest heeft op 16 januari de redactie op gepaste wijze afscheid van haar vroegere hoofdredacteur genomen. Op de redactievergadering in oktober is redactielid Paul Baars door de redactie gekozen als hoofdredacteur ad interim en eind 2016 door het bestuur van de uitgevende Katholieke Vereniging voor Oecumene bestuur als zodanig officieel benoemd (met de mogelijkheid van een op termijn permanent hoofdredacteurschap). Op dezelfde oktobervergadering van Pokrof werd Johan Meijer, die jarenlang redactiesecretaris van het tijdschrift was, als hernieuwd redactielid verwelkomd.

Byzantijnse liturgie XV: De Huiszegen

Het gebruik om je huis te zegenen, en daarvoor de priester van de parochie uit te nodigen is in de westerse kerktraditie bekend. Het christelijke Oosten heeft daar als het ware een dimensie aan toegevoegd. Men beschouwt namelijk het gezin als een kerkgemeenschap in het klein. Het huis wordt dan het kerkgebouw in het klein.

Het zegenen of het inwijden van de woning is dan ook iets speciaals. In feite zijn er in de Oosterse Kerken verschillende tradities ontstaan, naar gelang de plaatselijke omstan-

digheden. Zo kennen de Griekse en Arabische kerken korte vormen waarbij met een zegengebed het huis met wijwater wordt besprenkeld:

'Heer onze Verlosser, Gij hebt het huis van Zacheüs willen binnengaan tot heil en verlossing van allen die in het huis waren. Houd nu allen die in dit huis gaan wonen vrij van schade en onheil... Want u komt toe alle glorie, eer en toewijding, Vader, Zoon en heilige Geest, nu en altijd en in de eeuwen der eeuwen. Amen.'

Het huis is de plek waar men ook als gezin bidt en de Schrift leest. Vandaar dat er vaak uitdrukkelijk een plaats wordt gezocht om te bidden. Deze zogenaamde 'heilige hoek'

[*krasnyj ugol*] is vooral in de Russische Kerk sterk vorm gegeven, ofschoon men dit ook vindt in Servië, Bulgarije en elders.

Dan is een rijker uitgebouwd ritus van de huiszegen ook de gewoonte geworden. Het wordt dan een *moleben* (gebedsdienst) met de bekende opbouw van het gewone begin (*Koning van de hemel...*, enz.), met gebeden en een lezing uit het evangelie van Lukas (19:1-10, het verhaal van Zacheüs). Daarna worden alle ruimtes in het huis met wijwater besprenkeld, zelfs de tuin en de dieren. De wanden worden met heilige olie, of zelfs met het heilig myron gezalfd, zoals bij een kerkwijding.

Een mooi gebruik dat ik een keer meemaakte, was dat de

priester het evangelieboek op de eettafel legde met de opmerking: "Hier komen jullie samen om te eten. Is dat niet de plaats waar het Woord Gods jullie mag begeleiden?" Eigenlijk geeft dat gebaar de kern van de zegening heel treffend weer.

Met een litanie van voorbeden en de slotzegen en met het kussen van het kruis wordt de dienst afgesloten.

Zo is de huiszegen een feestdag voor het hele gezin, als het ware de wijding van hun kleine kerkgemeenschap. Een gebruik dat we best in ere mogen houden, ook in onze woningen in Nederland. Of niet soms?

Johan Meijer CSsR

Pokrof

is een uitgave van:
katholieke vereniging voor
oecumene athanasius
en willibrord

